

Західноукраїнські землі як об'єкт геополітичних зазіхань тоталітарних режимів напередодні та під час Другої світової війни

У роботі розглянуто трагічний період української історії – переддень і період Другої світової війни та її наслідки для Західної України. Наголошено, що західноукраїнські землі стали об'єктом геополітичних інтересів основних світових гравців та ареною запеклої боротьби між двома тоталітарними режимами – нацистською Німеччиною та більшовицьким Радянським Союзом. Національні інтереси України служили лише зручною завісою їх далекосяжних імперських розрахунків.

Ключові слова: анексія, війна, воз'єднання, геополітика, експансія, окупація, пакт Ріббентропа-Молотова, репресії, соборність, Рейх, ОУН-УПА, Червона Армія.

Малиновский Валентин. Западнoукраинские земли как объект геополитических посягательств тоталитарных режимов накануне и в период Второй мировой войны. В работе рассматривается трагический период украинской истории – канун и период Второй мировой войны и ее последствия для Западной Украины. Отмечается, что западнoукраинские земли стали объектом геополитических интересов основных мировых игроков и ареной ожесточенной борьбы между двумя тоталитарными режимами – нацистской Германией и большевистским Советским Союзом. Национальные интересы Украины служили только удобной завесой их долгосрочных имперских расчётов.

Ключевые слова: аннексия, война, воссоединение, геополитика, оккупация, пакт Молотова-Риббентропа, репрессии, соборность, Рейх, ОУН-УПА, Красная Армия.

Malynovskiy Valentyn. Western Earth of Ukraine as Object Geopolitic Attacks Totalitarian Regime Before and During the Second World War. In work the tragic period of Ukrainian history is examined is threshold and period of Second world war and its consequences for Western Ukraine. It is marked that earths of Western Ukraine became the object of geopolitical interests of basic world players and arena of bitter fight between two totalitarian modes – nazi Germany and bolshevist Soviet Union. National interests of Ukraine served only as the comfortable curtain of their far-reaching imperial calculations.

Key words: annexation, war, reunification, geopolitics, expansion, occupation, Molotov-Ribbentrop Pact, repression, unistry, Reich, OUN-UPA, the Red Army.

Проблематика Другої світової війни в історії України після майже 60 років з дня її завершення, на превеликий жаль, усе ще перебуває під впливом заідеологізованості, псевдонауковості, міфологізації, що в цілому спотворює роль України та її народу у найбільшій війні ХХ ст. Ще й сьогодні багато стереотипів, нав'язаних комуністичною пропагандою, продовжують переважати тепер уже в незалежній державі, вносячи в українську спільноту конфронтаційні моменти, що заважають встановленню загальнонаціонального порозуміння. Крім того, вони не дають можливості остаточно встановити правдиві акценти у цій трагічній сторінці вітчизняної історії, завершити формулювання достовірних підходів щодо її концептуальної оцінки. У результаті, як історична наука, так і політична еліта України продовжують маневрувати між старими і новими підходами в оцінці цієї війни, що суттєво шкодить національним інтересам.

Запропонована робота є спробою висвітлення подій, що відбувалися у Західній Україні напередодні та у період Другої світової війни, ґрунтуючись лише на реальних історичних фактах, без будь-якої внутрішньої та зовнішньої політичної заангажованості.

Для України початком війни можна вважати 15 березня 1939 р., коли після проголошення незалежності Карпатської України угорські війська перейшли кордон з метою її повалення. На той час держава, яка виникла після розпаду Чехословацької Республіки, мала 552 тис. жителів, з них 70 % – українці. Першим етапом її створення стало проголошення автономії 11 жовтня 1938 року. Через змушений перехід до Угорщини (рішення Віденського арбітражу від 2 листопада 1938 р.) міст Ужгорода, Мукачева, Берегово столицею Карпатської України став Хуст, де розташовувався Уряд, очолюваний А. Волошином.

12 лютого 1939 р. були проведені вибори до крайового парламенту – Сойму, на першому засіданні якого 15 березня було проголошено самостійність Закарпаття та прийнято Конституцію, якою встановлювалася президентська республіка. Першим президентом Карпатської України Сойм обрав Августина Волошина – лідера українського руху на Закарпатті.

Того ж дня Угорщина – сателіт Німеччини – напала на молоду Українську державу, яка опинилася у польсько-румунсько-угорському оточенні з вузьким кордоном, що зв'язував її зі Словаччиною. На боротьбу з ворогом стала Карпатська Січ та загони самооборони, що налічували, за різними даними, від 5 до 15 тис. вояків. Крім закарпатців, у її рядах воювали галичани та представники Східної України. Але сили були нерівними і тому українці не змогли вчинити гідний опір добре оснащеним 100-тисячній угорській армії [9]. Заклики до Німеччини та Франції нічого не дали, європейські держави вже віддали Східну Європу А. Гітлеру в надії на втихомирення його апетиту. Після запеклих боїв, які тривали два тижні, хортистська Угорщина окупувала територію Карпато-української держави. Президент А. Волошин і Уряд змушені були покинути рідну землю. Слід зазначити, що збройний спротив невеличкої Карпатської України тривав довше, ніж опір Голландії [5, 17]. У цій війні загинуло 5 тис. угорських солдат. Опір Карпатської Січі показав, що український народ готовий до боротьби навіть за умови значної переваги ворога та несприятливої геополітичної ситуації, а Закарпаття є невід'ємним складником України.

Дозволивши Угорщині окупувати Карпатську Україну, Гітлер дав чітко зрозуміти, що він не збирається займатися розв'язанням українського питання. Така позиція Німеччини цілком влаштувала й Москву. 3 квітня Гітлер віддав таємний наказ Вермахту готуватися до нападу на Польщу, запланованого на початок вересня. У ніч з 23 на 24 серпня після кількогодинних переговорів у Кремлі Молотов і Ріббентроп у присутності Сталіна підписали Договір про ненапад між СРСР і Німеччиною строком на 10 років. Обидві сторони брали на себе зобов'язання утримуватися від агресивних дій стосовно одна одної. Разом із Договором був підписаний таємний протокол. У ньому було, зокрема положення, що стосувалося українських земель – більшість тодішньої території Західної України згідно з умовами протоколу мала відійти до Радянського Союзу. «У випадку територіальних і політичних перетворень в областях, які входять до складу Польської держави, – йшлося у документі, – межа сфер інтересів Німеччини і СРСР буде проходити приблизно по лінії рік Нарев, Вісла і Сян. Питання про те, чи бажане в інтересах обох сторін збереження незалежності Польщі, буде остаточно вирішене лише в ході майбутнього політичного розвитку. У будь-якому випадку обидва уряди вирішать це питання шляхом дружньої угоди» [2]. Отже, більшість тодішньої території Західної України згідно з умовами протоколу мала відійти до Радянського Союзу. Крім того, Німеччина відмовлялася від будь-якого впливу на Фінляндію і держави Балтії.

Оцінюючи цей аспект радянсько-німецького договору, Розенберг 25 серпня 1939 р. зробив у своєму щоденнику такий запис: «Якщо ми до того ж змушені будемо віддати польську Україну Радянському Союзові, то це, з нашого боку, другий після Карпатської України удар однієї із найсильніших антимосковських сил» [14, 92].

Компроміс між СРСР і Німеччиною, досягнутий внаслідок складного політичного та дипломатичного протиборства, визначив подальшу долю Західної України. Будучи неспроможною вести війну на два фронти, нацистське керівництво тимчасово не лише публічно зреклося своїх антирадянських завойовницьких планів, а й фактично відмовлялося від використання «української карти» в інтересах своєї зовнішньої політики.

Заручившись підтримкою свого східного партнера, вранці 1 вересня 1939 р. частини Вермахту перейшли кордон і розпочали воєнні дії проти Польщі. 17 вересня о 17 год 40 хв радянські війська, порушивши умови Ризького мирного договору, вирушили у так званий «визвольний похід» у Західну Україну та Західну Білорусію. Розпочалася окупація Речі Посполитої Радянським Союзом. Це вторгнення проходило під ідеологічною риторикою рятування «єдинокровних братів» від німецької окупації. Це викликало різку негативну реакцію Берліна, однак за відсутності політичного маневру (стан війни з Францією та Великою Британією), А. Гітлер був змушений змиритися з такою подвійною грою Кремля.

Західноукраїнське населення вітало Червону Армію, вбачаючи в ній визволителя від польської неволі. Однак, як свідчать архівні матеріали, а також спогади учасників тих подій, просування радянських військ на Захід територією Волині супроводжувалося численними збройними сутичками. Так, у боях під Острогом, Сарнами, Мізочем, Тинним, Шацьком, Грубешовом були задіяні танки, артилерія, авіація [11]. Згадка про активні бойові дії з численними втратами польських офіцерів та жовнірів під час вересневого наступу не випадкова, адже СРСР офіційно не оголошував війну Польщі. Згідно з радянськими повідомленнями, у полон потрапили 230 тисяч польських військових, з яких тисячі офіцерів були відправлені у концтабори і наступного року розстріляні [3].

Наприкінці вересня радянські війська вийшли на демаркаційну лінію. 27 вересня німецько-польська війна фактично завершилась. Як і передбачали її організатори, Друга Річ Посполита перестала існувати. Сталін офіційно привітав Гітлера з блискучою перемогою, а неофіційно подякував за бездоганне дотримання умов угоди. Для зміцнення німецько-радянської дружби у Бресті, Гродно, Пінську, Перемишлі та деяких інших містах відбулися спільні паради обох військ, а 28 вересня 1939 р. було укладено радянсько-німецький договір «Про дружбу і кордон». На карті, підписаній Сталіним і Ріббентропом як додатку до тексту договору, було нанесено лінію кордону, яка включала в межі СРСР більшість території Західної України. Кордон пройшов по так званій «лінії Керзона», визначеній Верховною радою Антанти у 1919 р. Щоправда, етнічний принцип не був реалізований повністю. До Німеччини відійшли споконвічні українські землі: Холмщина, Підляшшя, Посяння, Лемківщина.

Отже, «визвольний похід» Червоної Армії 17–28 вересня 1939 р., у результаті якого до СРСР насильно із застосуванням зброї було приєднано територію загальною площею 200 тис. кв. км та населенням 13 млн осіб, є всі підстави розглядати як анексію, тобто злочин міжнародного масштабу. Завдяки приєднанню західних земель України і Білорусії Радянський Союз отримав додаткову зону безпеки, яку він почав інтенсивно зміцнювати.

Упродовж багатьох років радянське керівництво мотивувало приєднання (возз'єднання) Волині та Галичини до СРСР як спробу захистити ці землі від гітлерівського поневолення. Як бачимо, насправді все було зовсім по-іншому.

Більшовицький уряд відразу розпочав юридичне оформлення нового державно-політичного і територіального статусу Західної України. 26 жовтня 1939 р. у Великому театрі Львова зібралися Народні Збори Західної України, тобто своєрідний «парламент», якому належало проголосити на західноукраїнських землях радянську владу та просити Москву прийняти ці землі до складу СРСР. Наступного дня Народні Збори прийняли Декларацію про возз'єднання Західної України з УРСР та оголосили про націоналізацію банків та великої промисловості, конфіскацію земель у поміщиків, церкви та великих державних урядовців. Відповідно до прийнятих законів Верховної Ради СРСР від 1 листопада 1939 р. і Верховної Ради УРСР від 13 листопада Західна Україна стала складовою частиною Радянської України, і відповідно – Радянського Союзу.

Ведучи торг із Гітлером за території у Східній Європі, Сталін мав на меті свої політичні плани. Західна Україна цікавила його передусім як нове володіння імперії і «зона безпеки» на її західних рубежах. Водночас сталінський режим прагнув якомога швидше покласти край національно-визвольному рухові Галичини та Волині, що були йому так ненависні. Гасла возз'єднання українських земель були використані при цьому як прикриття таких злочинних намірів. Включивши західноукраїнські землі до складу СРСР, сталінське керівництво розгорнуло політику їх радянзації апробованими у Східній Україні методами. У краї розгорнувся жорстокий терор, було ліквідовано політичні, соціально-економічні та інші інституції, створені у попередні роки. Згодом режим, знявши маску демократичності, розпочав широкомасштабні репресії, найбільш поширеним різновидом яких стала депортація населення. Для її організації в західні області УРСР було направлено 4278 оперативних працівників НКВС, залучено 3330 працівників міліції, державного апарату, військовослужбовців Червоної Армії і 2032 сільських активістів. Для укомплектування органів НКВС новоутворених областей і повітів протягом першої декади листопада 1939 р. надіслано 400 осіб – випускників Ленінградського, Саратовського, Смоленського, Рязанського, Новочеркаського та інших училищ НКВС [3]. Як свідчать документи, з осені 1939 р. до осені 1940 р. було репресовано за політичними ознаками та депортовано без суду і слідства майже 10 % населення Західної України [15].

Усе це зумовило суперечливу радянську політику в Західній Україні. З одного боку, створювалися нові українські школи, вузи, лікарні, заклади культури, а паралельно насаджувалася система тотального контролю за населенням, розпочалися масові депортації населення на Північ і в райони Сибіру, Казахстану, арешти і розстріли.

Отже, поки Німеччина розгортала наступ на Захід Європи, СРСР відсунув свій західний кордон на 150–300 км [6]. На основі цього маємо всі підстави стверджувати, що Радянський Союз безпосередньо причетний до розв'язання Другої світової війни. Для волинян цей факт має особливе значення, адже прикордонна Волинь була втягнута у цю найкровопролитнішу війну XX ст. вже через кілька днів після її початку. В останні дні серпня 39-го року на території всієї Польщі, включаючи й

Волинь, була проведена мобілізація солдатів і офіцерів запасу. Польську військову форму одягло тоді близько 200 тис. українців, що були громадянами Польщі, у т. ч. понад 42 тис. волинян [11]. Значна їх частина, незважаючи на антипатію до чужого режиму санаційної Польщі, все ж самовіддано боролася проти німецьких і радянських військ. Супроти броньованих німецьких танків волиняни билися в складі легкої кінноти та піхотних частин польської армії, яка не була підготовлена до ведення сучасної війни. Відомо, що саме під проводом волинянина – генерала польської армії Павла Шандрука – 29 піхотна дивізія героїчно обороняла від німців Гродно, за що її командир вже після війни був удостоєний вищого ордена Польщі «Віртуті мі літері».

Користуючись сприятливою міжнародною ситуацією, СРСР продовжував свою загарбницьку політику на теренах Східної Європи. 23–30 червня 1940 р. Червона Армія вступила у Бессарабію та Північну Буковину, змусивши Румунію поступитися цими територіями, де проживало переважно українське населення. Таким чином, за період 1939–1940 рр. до УРСР було приєднано понад 8,8 млн мешканців Західної України, Північної Буковини та Південної Бессарабії, а територія республіки розширилася до 565 тис. км² [4]. На нових землях було утворено Волинську, Дрогобицьку, Львівську, Ровенську, Станіславську, Тернопільську, Чернівецьку та Акерманську (пізніше – Ізмаїльську) області. Така експансіоністська політика Кремля призвела до виключення 14 грудня 1939 р. Радянського Союзу з Ліги Націй.

Отже, розвиток подій показав усю складність і суперечливість процесів вересня 1939-го – червня 1941 рр. З одного боку, включення споконвічних західноукраїнських земель до складу Української РСР, без сумніву, було подією великої історичної ваги, актом історичної справедливості. Вперше за кілька століть своєї історії українці опинилися в межах однієї держави, що стало важливим етапом у боротьбі українського народу за соборність. Формально і фактично був зроблений крок на шляху об'єднання насильно роз'єднаних українських земель. Тому факт об'єднання Наддніпрянської і Західної України в одній, навіть квазідержавній структурі був із задоволенням сприйнятий більшістю українців, які давно чекали цього історичного моменту.

З іншого – такі глобальні перетворення відбувалися практично без участі українського народу. Оцінюючи процес возз'єднання двох частин України восени 1939 р., Олександр Довженко, безпосередній учасник тих подій, слушно зазначав, що «народ український фактично був тут ні при чім...», «доля народу була вирішена без нього самого». Такий хід подій був обумовлений тією обставиною, що доля України в той час вирішувалася двома наймогутнішими державами континенту – нацистською Німеччиною та більшовицьким Радянським Союзом, виходячи лише з їхніх геополітичних розрахунків, без урахування інтересів підкорених народів. Знайдений між ними компроміс – ліквідація Польської держави – і визначив подальшу долю Західної України, яка, будучи окупованою в 1919 р. Польщею, в 1939 р. була анексована СРСР. Український народ став об'єктом змови двох диктаторських режимів, для яких його національні інтереси служили лише зручною завісою їх далекосяжних імперських розрахунків. Таким чином, механічне возз'єднання українських земель, що відбулося у результаті збігу обставин, не було метою жодного документа, підписаного ними протягом зазначеного періоду, у тому числі німецько-радянського секретного протоколу (пакта Ріббентропа-Молотова).

Очевидно, що ідилія у відносинах Берлін–Москва була тимчасовою – своєрідним тактичним маневром обох сторін, які таємно готувалися до вирішального удару за оволодінням європейськими просторами. Після розправи над Польщею, шляхи агресорів розійшлися. Тепер лише питанням часу було, хто ж першим його завдасть.

22 червня 1941 р. Німеччина, без оголошення війни, вдерлася на територію СРСР. Розпочався наступний етап Другої світової війни, що в радянській історії отримав назву «Велика Вітчизняна». Початковий етап війни був украй несприятливий і трагічний для Радянського Союзу, гітлерівські війська майже без серйозного опору швидко просуvalися на Схід. Скориставшись визволенням Галичини від більшовиків, 30 червня 1941 р. у Львові Організація Українських Націоналістів (ОУН) під керівництвом Степана Бандери проголосила Акт відновлення Української Держави і Тимчасове Державне Правління (уряд) на чолі з головою Уряду Ярославом Стецьком. Такий поворот подій не входив у плани нацистів, які не збиралися відновлювати самостійні держави на східних просторах Рейху. Всупереч вказівкам німецьких окупантів, провідники ОУН категорично відмовилися відкликати Акт, наслідком чого стала заборона самочинної організації українського державного правління і

власної адміністрації на місцях. Нацистська влада розпочала репресії проти провідників ОУН. Уже 5 липня гітлерівці заарештували С. Бандеру і кинули його до концтабору Заксенгаузен, де він перебував до кінця 1944 р. Така доля спіткала Я. Стецька та 300 активістів ОУН, багатьох з яких розстріляли. Уже в серпні були роззброєні і фактично припинили своє існування батальйони «Нахтігаль» і «Роланд», сформовані перед початком війни з українців. У такий спосіб німці намагались задушити на окупованих землях України будь-які прояви національносвідомого життя. Після цього український націоналістичний рух перейшов до підпільних дій проти німецьких окупантів. Налякані широкою антифашистською підпільною діяльністю ОУН, уже у вересні 1941 р. гітлерівці почали масові репресії проти членів цієї організації [12].

Україна була поділена на декілька частин, які підпорядковувалися різним державам і різним адміністративним органам. У такий спосіб Гітлер повністю знехтував національною цілісністю України, розглядаючи її не як етнічну чи національну одиницю, а лише як країну необмежених економічних ресурсів в інтересах Рейху. Найбільша українська територія під назвою Рейхскомісаріат Україна, що обіймала Правобережжя і більшу частину Лівобережжя з центром у місті Рівне, була передана до рук жорстокого адміністратора Еріха Коха. Райхскомісаріат поділявся на шість генеральних округів – Дніпропетровськ, Крим, Миколаїв, Київ, Житомир, Волинь-Поділля, які не були тотожними з обласним поділом. Вони, у свою чергу, були поділені на 114 територій. На чолі кожного генерального округу стояв генеральний комісар, якого призначав Гітлер. Територіями керували гебіткомісари, які призначалися міністром окупованих територій Сходу – Розенбергом. Той факт, що Рейхскомісаріат підпорядковувся німецькому міністерству для східних окупованих областей, свідчив про те, що Україна мала статус внутрішньої території Німеччини (Рейхскомісаріати в Норвегії та Голландії підпорядковувалися міністерству закордонних справ) [5, 26].

Галичина була від'єднана від решти України та включена на правах окремого дистрикту (округу) до складу генерал-губернаторства, яке охоплювало польські землі з центром у Кракові. Буковина й частина Південно-Західної України, включаючи Одесу, були передані союзникам Німеччини Румунії під назвою Трансністрія. Наближені до лінії фронту східні області (Донецька, Харківська, Сумська і Чернігівська) були передані під юрисдикцію безпосередньо німецького військового командування. Що ж до Закарпатської України, то вона ще з 1939 р. залишилася у складі Угорщини.

Гітлерівський план «Ост» передбачав перетворення України на колоніальну країну, аграрно-сировинний придаток Райху, «життєвий простір» для колонізації представниками «вищої раси». Передбачалося за 30 років знищити, переселити або германізувати 31 млн чоловік. За цей час мали зникнути 65 % українців [8, 6].

Політика нацистів в Україні була безжалісною й необачною. Крім жорсткої економічної експлуатації, в результаті якої українська земля стала головним постачальником продуктів (з 6 млн т зерна, реквізованих Рейхом з СРСР у період між 1941–1944 рр., 5 млн надійшли з України) [7], нацисти вирішили використати українське населення як джерело примусової праці для недостатньо забезпеченої робітниками промисловості та сільського господарства Німеччини. За короткий час такої окупаційної політики, що ґрунтувалася на теорії расової вищості арійської нації, українці стали вороже ставитися до німецьких загарбників, усе виразніше стверджувалася їхня національна ідентичність.

У таких умовах на Волині та Поліссі почали створюватися самооборонні боївки, що стали на захист українського населення. Остаточно національний рух Опору оформився у військові формування у жовтні 1942 р., коли на Волині постала Українська Повстанська Армія (УПА), основним завданням якої була оборона місцевого населення від загарбників. Для цього майже кожний відділ УПА мав зв'язок з певною територією, тобто основу організаційної побудови становив принцип територіальності [10]. У лавах УПА, за підрахунками історика М. Ковалю, за весь період її існування перебувало не менш як 400 тис. чоловік [8, 5]. Сила УПА була в тому, що вона мала широку підтримку місцевого населення. Таке поєднання народу і армії давало можливість контролювати величезні території – своєрідні «повстанські республіки», вільні від будь-якого контролю німецької адміністрації. На цих територіях УПА була повноправним господарем, запроваджуючи українське державне управління з метою вирішення проблем місцевого населення. Однією з таких територій на Волині була Колківська республіка, що утворилася у квітні 1943 р. і охоплювала населені пункти Маневецького, Рожищенського, Ківерцівського, Цуманського районів Волинської області, Степанського району

Рівненської області. Повстанська республіка проіснувала до 4 листопада, коли за допомогою регулярних фронтових частин (артилерії, танків та авіації) її було знищено Вермахтом.

УПА – явище феноменальне в історії національно-визвольних воєн усіх часів і народів. За своєю жертовністю, масовістю, високою організованістю і героїзмом вона не має собі рівних серед такого роду військових формувань у світі. Це підтверджують слова генерала Шарля де Голя: «Якби я мав таку армію, як УПА, то німецький чобіт не топтав би французької землі» [1]. Разом з тим, боротьба УПА не була рухом Опору в західноєвропейському розумінні, адже за цією армією не стояла національна держава. Навпаки, УПА вела боротьбу не тільки з окупантом, а й з державою, якій офіційно належала територія України, а також із державою, що прагнула повернути західноукраїнські землі, втрачені у 1939 р. Звідси першим ворогом для УПА був Радянський Союз, другим – Польща, і лише третім – нацистська Німеччина [8, 5]. Як слушно зазначає Ю. Шаповал, «історія ОУН і УПА була і залишається однією з важливих форм легітимізації української нації» [13].

Кінець грудня 1943 р. став початком вигнання німецьких окупантів з території України, який тривав до осені 1944 р. Але боротьба ОУН-УПА зі сталінським режимом на території Західної України продовжувалася аж до середини 50-х рр. Провідники українського національно-визвольного руху мали велику надію на збройний конфлікт, що мав виникнути між західними державами і Радянським Союзом, у результаті чого Україна здобула б державність. Але ці розрахунки були приречені на невдачу, адже жоден із переможців у війні – США, Велика Британія, Франція, СРСР – не передбачав утворення на українських землях будь-якого державного утворення під назвою Україна. США і Велика Британія мали власні погляди щодо післявоєнного устрою на європейському континенті, які абсолютно не враховували прагнень українського народу на державницький статус. Вони діяли відповідно до Ялтинських угод, підписаних у лютому 1945 р., і всіляко уникали конфлікту із СРСР, позиція якого ставала домінуючою в Європі. Основне питання у відносинах союзників стосувалося встановлення нових кордонів у Східній Європі. Якщо президент США Ф. Рузвельт наполягав на лінії Керзона 1919 р., то британський прем'єр У. Черчілль підтримував позицію польського уряду в Лондоні щодо відновлення довоєнних східних кордонів Польщі станом на 1 вересня 1939 р. Зрозуміло, що Й. Сталін категорично не погоджувався з таким підходом і, прикриваючись інтересами України та Білорусії, також наполягав на лінії Керзона. Позиція Радянського Союзу перемогла, у результаті чого Західна Україна залишилася у його складі.

Укотре в своїй історії Україна та її народ стали об'єктом геополітичних інтересів основних світових гравців, що й вирішило подальшу долю нашої Батьківщини. Вона стала частиною тоталітарної сталінської імперії, на довгі десятиліття втративши можливість відновлення власної держави. При цьому окремі етнічні території (Холмщина, Підляшшя, Лемківщина, Посяння) залишилися за її межами.

Таким чином, події 1939–1945 рр. є повчальними у трагічному розвитку української історії ХХ ст. Вони показують, що західноукраїнський край, ставши ареною запеклої боротьби кількох держав, корені якої сягали часів ще Першої світової війни, зіграв суттєву роль у встановленні післявоєнного устрою Європи. Як і в 1919 р., жодна з них не ставила за мету відновлення Української держави, більше того, великі держави виявили абсолютну байдужість до вирішення українського питання у цей період. А суто механічне з'єднання земель, яке слугувало ширмою для експансіоністських планів Радянського Союзу, без існування власної держави не могло розв'язати української національної проблеми. З іншого боку, включення західноукраїнських земель до складу УРСР дало можливість уперше за багато віків воєдино зібрати фактично всі етнічні українські території, що на момент відновлення Незалежності у 1991 р. перетворило Україну у найбільшу за територією державу Європи.

Список використаної літератури

1. Андрусак М. Феноменальне явище / М. Андрусак // Голос України. – 2003. – 14 січ. – С. 19.
2. Боечко В. Кордони України: історична ретроспектива та сучасний стан / В. Боечко, О. Ганжа, Б. Захарчук. – К. : Основи, 1994. – С. 160–161.
3. З'єдналося серце навіки, що віками роздерте було // Голос України. – 1999. – 11 верес. – С. 9.
4. Історія України : посібник / за ред. Г. Д. Темка, Л. С. Тупчієнка. – К. : Академія, 2001. – С. 323.
5. Історія українського війська. – 2-ге вид., доп. – К. : Панорама, 1991. – 192 с.
6. Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні / В. Косик ; [пер. з фр. Р. Осадчука]. – Львів : НТШ, 1993. – С. 87.
7. Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні ХХ ст. / Б. Кравченко ; [пер. з англ.]. – К. : Основи, 1997. – С. 213.

8. Литвин В. Тисяча років сусідства і взаємодії / В. Литвин // Голос України. – 2002. – 12 листоп. – С. 4–6.
9. Малиновський В. Події 1939-го року: про що свідчать факти / В. Малиновський // Волинь у новітній історії української державності : зб. наук. пр. – Луцьк : Волинь, 1999. – С. 174.
10. Мірчук П. Українська Повстанська Армія 1942–1952 рр. / П. Мірчук. – К. : Нар. газ., 1991. – С. 41.
11. Пацула Й. Що принесли КПСС-КПУ населенню Рівненщини в 1939–1941 роках? / Й. Пацула // Час. – 1996. – 14 черв. – С. 4.
12. Цілком таємно... : секретні документи Рейху про діяльність ОУН 1941–1944 рр. // Літ. Україна. – 1991. – 19 груд. – С. 6.
13. Шаповал Ю. Українська Друга світова / Ю. Шаповал // Дзеркало тижня. – 2005. – 23 квіт. – С. 28.
14. Швагуляк М. Українська карта / М. Швагуляк М. // Дзвін. – 1990. – № 7. – С. 83–95.
15. Ярош Б. О. Сторінки політичної історії західноукраїнських земель (30–50-ті рр. XX ст.) : [монографія] / Б. О. Ярош. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 1999. – С. 55.

Włodzimierz Nowak

Wołyń jako obszar operacyjny działań bojowych jazdy polskiej przeciwko konnicy Siemiona Budionnego w 1920 roku

Walki jazdy polskiej z konnicą Budionnego podczas wojny polsko-sowieckiej 1920 r. miały istotny wpływ na przebieg działań bojowych na Ukrainie, Wołyniu i w Galicji Wschodniej. W pierwszej fazie odwrotu wojsk polskich, jazda z uwagi na zdecydowaną przewagę przeciwnika, nie była w stanie skutecznie prowadzić działań obronnych. Po reorganizacji i utworzeniu Grupy Operacyjnej Jazdy w rejonie Zamościa i Hrubieszowa, konnica polska we współdziałaniu z oddziałami piechoty i artylerii, zadała kawalerii Budionnego pod Beresteczkiem i Brodami znaczne straty. Po nieudanych próbach zdobycia Lwowa i Zamościa, 1 Dywizja Jazdy odniosła zwycięstwo pod Komarowem nad siłami Budionnego. 1 Armia Konna uchodząc za Bug i w kierunku Równego była najpierw ścigana przez 1 Dywizję Jazdy, a następnie przez Korpus Jazdy płk. Juliusza Rómmla. Ponosząc olbrzymie straty, krańcowo wyczerpana i utraciwszy zdolność bojową została przez sowieckie dowództwo wycofana z frontu.

Kluczowe słowa: Bój pod Równym, Wołyń, Druga Rzeczypospolita, kawaleria Budionnego, kawaleria Polski.

Новак Владзімеж. Волинь як простір оперативних бойових дій польської кавалерії супроти конноти Семена Будьонного в 1920 році. Битви між польською кавалерією та кінною армією Будьонного під час польсько-радянської війни 1920 р. мали значний вплив на хід бойових дій в Україні, Волині й на Східній Галичині. У першій фазі відступу польського війська, кавалерія, беручи до уваги цілковиту перевагу суперника, не була в змозі ефективно вести оборонні дії. Після реорганізації та створення Окремої оперативної військової групи в районі Замостя і Хрубешув, польська кавалерія у взаємодії з військами піхоти та артилерії, задала значний старт кавалерії Будьонного під Берестечком і під Бродами. Після невдалої спроби здобуття Львова і Замостя, Перша польська дивізія кавалерії здобула перемогу над силами Будьонного під Комаровом. Перша кінна армія відступаючи за Буг, у напрямку Рівного, спершу була переслідуванню з боку Першої польської дивізії кавалерії, а потім з боку Першої Польської Дивізії Кавалерії полковника Юліуша Руммеля. Зазнавши величезних втрат, повністю вичерпавшись і втративши здатність до боротьби Перша кінна армія була знята з фронту радянським керівництвом.

Ключові слова: битва під Рівним, Волинь, Друга Річ Посполита, кавалерія Будьонного, кавалерія Польщі.

Новак Владзімеж. Волинь как пространство оперативных боевых действий польской кавалерии против конницы Семёна Будённого в 1920 году. Борьба польской езды с конницей Буденного во время польский-совдеповский войны 1920 г. имели существенное влияние на ход боевых действий на Украине, Волини и в Галиции Восточной. В первой фазе отступления польских армий, езда в связи с решенным перевесом противника, не велась в силе результативно оборонительных действий. По реорганизации и образованию Группы операционной езды в районе Замосци и Грубешова, конница польская во взаимодействии с отрядами пехоты и артиллерии, причинила кавалерии Буденного под Берестечком и Бродами значительные потери. По неудачным попыткам раздобытия Львова и Замосци, 1 Дивизия Езды одержать победу под Комаровом над силами Буденного. 1 Конная Армия уходя за Буг и к Ровно сначала была преследована 1 Дивизией Езды, а затем через Корпус Езды полк. Юлия Руммля. Неся огромные потери, крайне истощенная и потеряв боееспособность совдеповским командованием была выведена фронтовой.

Ключевые слова: битва под Ровно, Волинь, Вторая Речь Посполитая, кавалерия Будённого, кавалерия Польши.